

Ольга Олександрівна РЕМБАЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
Хмельницького університету управління та права,
olga.ukr@ukr.net

УДК 37.013.8

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Обґрунтовується актуальність формування міжкультурної компетентності у системі вищої освіти, визначається роль і місце міжкультурного розвитку фахівців з права. Аналізуються особливості та педагогічні умови розвитку міжкультурної компетентності майбутніх правознавців у процесі іншомовної підготовки. Уточнюється сутність поняття «міжкультурна компетентність», розкривається зміст її структурних компонентів. Міжкультурна компетентність фахівця з права — це інтегративна професійно особистісна, здатна до саморозвитку якість, що забезпечує успіх у розв'язанні завдань міжкультурної комунікації, адаптацію та самореалізацію фахівця в іншомовному суспільстві. Досліджувана якість передбачає комплекс розвинених складових, а саме: комунікативної, соціокультурної, мотиваційно-ціннісної та афективної, — які взаємопов'язані та в єдності забезпечують здатність людини успішно реалізовувати професійні функції в іншомовному середовищі. У підготовці фахівців до міжкультурної взаємодії обґрунтовується доцільність застосування особистісно-зорієнтованого, компетентнісного, системного, соціокультурного, андрагогічного, діяльнісного, культурологічного та інтеграційного підходів. Організацію навчально-виховного

процесу необхідно здійснювати відповідно до принципів ціннісно-орієнтованого вивчення міжкультурних спільних і відмінних ознак, контрастивно-зіставного співвивчення іноземної та рідної мов, діалогічності, гуманізації міжособистісного навчального спілкування, етнографічності та фахової зацікавленості. Важливим інструментом полікультурного розвитку майбутніх фахівців з права є іноземна мова — невід'ємний засіб входження особистості у світ іншомовної культури, інструмент пізнання у діалозі / полілозі культур, засіб інтеграції людини до нового суспільства та нової суспільної ситуації. Успішному розвитку міжкультурної компетентності та формуванню позитивного настрою на оволодіння іноземною мовою сприяють такі форми, методи та прийоми навчання, як: спеціальні програми підготовки студентів до міжкультурної взаємодії, методики розвитку критичного мислення, креативно-ціннісні технології, психолого-діагностичні тренінги, зокрема тренінги толерантності та рефлексивності, навчальні проекти, драматизація, дебати, дискусії, рольові ігри, творчі проблемні завдання, професійні ситуаційні та інтерактивні завдання.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, компетентність, міжкультурна компетентність, іншомовна підготовка.

В умовах стрімкого зростання міжнародних культурних та професійних контактів, інтеграції України у світовий та європейський простір все актуальнішою стає потреба суспільства у підготовці конкурентоздатного, мобільного, компетентного фахівця, який би добре орієнтувався в різноманітних комунікативних ситуаціях, обирав адекватні засоби, способи і прийоми взаємодії, налагоджував продуктивні взаємини із представниками різних культур та національних меншин. І ця потреба стає не тільки обов'язковим елементом професійної підготовки, але й суттєвим фактором індивідуального саморозвитку особистості у змістовно-смысловому просторі обраної професійної компетенції.

За останнє десятиліття в усьому світі та в Україні вимоги до змісту та результату загальної та вищої професійної освіти формулюються за допомогою категорій компетенції та компетентності. На думку вітчизняних та зарубіжних вчених (Л. Берестової, О. Бермуса, Н. Бібік, В. Болотова, П. Борисова, І. Єрмакова, В. Загвоздкіна, І. Зимньої, М. Ільязової, О. Ірби, І. Когут, В. Краєвського, Н. Кузьміної, В. Куніциної, К. Митрофанова, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Селевко, О. Соколової, М. Хомського, О. Хуторського, С. Шехавцової та ін.) компетентнісний підхід у всіх своїх смислах та характеристиках найбільш глибоко виражає основні аспекти процесу модернізації загальної та професійної освіти, є новим способом досягнення необхідної якості освітнього процесу.

У межах цієї установки можна знайти твердження, що компетентнісний підхід — це узагальнена умова, яка виявляється у здатності людини ефективно діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій (В. Болотов) найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти (О. Пометун); оновлення змісту освіти у відповідь на швидкоплинність соціально-економічної реальності (І. Фрумін); якість проєкції інших реалій (О. Бермус).

Питання формування окремих компетентностей майбутніх юристів у процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах (ВНЗ) стали предметом вивчення в працях О. Гомзякової (полікультурна компетентність), Д. Демченко (професійна іншомовна компетентність), І. Івашкевич (професійна компетентність), В. Савіщенко (деонтологічна компетентність), І. Харченко (термінологічна компетентність), С. Ільїна (професійна компетентність), О. Калити, Ю. Марченко, Н. Кожем'яко, А. Писаренко, М. Ценко (комунікативна компетентність), А. Морської (медіаторська компетентність), О. Федорчук (фахово-інформатична компетентність), В. Гришко (базові компетентності) та ін.

На думку вчених теоретиків та практиків (О. Антонова, О. Байбакової, В. Беспалька, М. Євтуха, Н. Кузьміної, О. Ломакіної, В. Монахова, Н. Ничкало, Є. Павлютенкова, А. Пискунова, М. Розова, В. Слатьоніна), суттєвим елементом професійної компетентності та загальної культури сучасного фахівця є міжкультурна компетентність (МК), яка виявляється у здатності особистості виходити за межі власної культури і набувати якостей медіатора культур, не втрачаючи власної ідентичності, в уміннях досягати взаєморозуміння з представниками різних культур навіть при посередньому володінні іноземними мовами на основі знань, розуміння й дотримання універсальних правил і норм етикету іншомовного спілкування.

У дослідженнях вітчизняних (В. Баркасі, В. Калінін, С. Ніколаєва) та зарубіжних (Х. Браун, Дж. Морено, Р. Портер, А. Райт, М. Уолес, О. Соловійова, С. Тер-Мінасова, Дж. Хамер) вчених обґрунтовується актуальність вивчення явища міжкультурної компетентності.

Складний характер соціально-комунікативних завдань, які повинні вирішувати майбутній юрист у професійній діяльності, вимагає цілеспрямованого формування міжкультурної компетентності в процесі фахової підготовки у вузі. Належний рівень сформованості міжкультурної компетентності дозволить майбутнім юристам встановлювати й розвивати професійні контакти з представниками інших культур, досягаючи взаєморозуміння в процесі міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники у галузі соціології, культурології, психології, лінгвістики, філософії та освіти виявляють підвищений інтерес до різних аспектів міжкультурної компетентності. Досліджувана категорія постає як важливий результат вищої освіти, базовий показник її якості в контексті глобальних тенденцій інтеграції освітнього простору в сучасному світі.

Проблеми соціокультурної освіти та виховання стали об'єктом вивчення у дослідженнях О. Воробйової, Н. Ішханян, О. Литвиненко, О. Першукової, В. Топалової та ін.

Усвідомлюючи важливість й актуальність вирішення загальнотеоретичних проблем міжкультурної взаємодії людей, вчені створили філософські теорії: діалогізму (М. Бубер), комунікації (К. Ясперс), діалогічної герменевтики (Х. Гадамер) та ін.

Соціальний аспект міжкультурної взаємодії досліджується в працях І. Кона, А. Петровського, Є. Рибінського, Л. Уманського, Д. Фельдштейна та ін.

Значний науковий доробок у дослідження окремих аспектів підготовки фахівців до ефективної міжкультурної взаємодії під час навчання у вищих навчальних закладах внесли науковці Л. Апанасюк, О. Єфімова, І. Зимня, Е. Мізюрова, Л. Морська, І. Плужник, С. Полуяхтова, О. Соколова.

Розвиток соціокультурної компетенції як невід'ємної складової міжкультурної компетентності в процесі іншомовної підготовки є предметом дослідження в роботах Н. Бориско, О. Гомзякової, Г. Єлізарової, О. Литвиненко, О. Миролюбова, А. Моль.

Проблема розвитку міжкультурної компетентності частково вирішуються у контексті вивчення оптимальних шляхів професійної підготовки та формування належного рівня професійної компетентності педагогів, зокрема, вчителів іноземних мов (О. Ваченко, Є. Барбіна, О. Бігич, І. Богданова, Т. Браже, О. Заболотська, Ю. Завалевський, Ю. Запорожцева, Т. Копетчук, Т. Кочарян, М. Сідун та ін.).

Окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної взаємодії стали предметом вивчення у дослідженнях з педагогічної лінгвістики. На увагу заслуговують праці вітчизняних науковців Н. Бідюк, Д. Іщенко, В. Калініна, Т. Колодько, Т. Пастрик, Ж. Таланової, А. Янковця.

У психолого-педагогічних публікаціях та дисертаційних роботах останніх років (О. Герасименко, О. Зеліковська, О. Кричківська, В. Нароліна, І. Плужник, С. Роман, Я. Садчікова, Н. Самойленко, І. Сафонова, О. Сніговська, Н. Янкіна та ін.) явище міжкультурної компетентності та компетенції аналізується в контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців, у яких зазначені якості розглядаються, як обов'язкова складова, мета або результат формування готовності до іншомовної взаємодії.

Однак, попри всю чисельність та різноманітність досліджень, присвячених питанням підготовки майбутніх фахівців до міжкультурного спілкування у сучасній науковій літературі, спостерігається певна фрагментарність щодо розкриття сутності та змісту міжкультурної компетентності, відсутність ґрунтовних теоретичних розробок, предметом аналізу яких були б підходи та шляхи формування досліджуваної якості у фахівців з права.

Метою статті є розкриття сутності та структури міжкультурної компетентності фахівців з права, дослідження шляхів її формування у процесі іншомовної підготовки.

Результати вивчення психолого-педагогічних досліджень засвідчили наявність різних поглядів на природу та розуміння сутності досліджуваної категорії.

У зарубіжній літературі поняття «міжкультурна компетентність» з'явилося на початку 1970-х років у процесі становлення міжкультурної комунікації як самостійного наукового напрямку. В контексті досліджень тих років особливої актуальності набули питання етно- та культуроцентризму, виявлення шляхів подолання зазначених явищ у процесі міжкультурної взаємодії. Міжкультурна компетенція розглядалась як комплекс аналітичних та стратегічних здібностей, які розширюють інтерпретаційний спектр індивіда під час міжособистісної взаємодії з представниками іншої культури [1].

Нам імпонує визначення міжкультурної компетенції, яке запропонувала Р. А. Свірідон. Під міжкультурною компетенцією автор розуміє «здатність особи здійснювати спілкування іноземною мовою, враховуючи різницю культур та стереотипів мислення. Зазначена компетенція передбачає досягнення такого рівня володіння мовою, який дозволить, по-перше, гнучко реагувати на можливі непередбачувані ситуації під час бесіди; по-друге, визначати відповідну тактику мовленевої поведінки; по-третє, правильно добирати конкретні засоби комунікації і, нарешті, по-четверте, вживати ці засоби відповідно до запропонованої ситуації» [2, с. 54].

У контексті педагогічних досліджень міжкультурна компетентність розглядається як результат освітнього процесу особистісної інтеграції знань, умінь та ціннісних орієнтацій, які забезпечують готовність навчального контингенту (студентів, курсантів, слухачів магістратури) продуктивно розв'язувати завдання міжкультурної взаємодії [1; 3; 4; 5; 6].

Проаналізувавши різні підходи до розуміння сутності поняття «міжкультурна компетентність» у психолого-педагогічній літературі, ми прийшли до висновку, що міжкультурна компетентність фахівця з права — це інтегративна професійно особистісна, здатна до саморозвитку якість, що забезпечує успіх у розв'язанні завдань міжкультурної комунікації, адаптацію та самореалізацію фахівця в іншомовному суспільстві.

Міжкультурна компетентність як цілісна система синтезує сукупність знань (лінгвістичних, соціокультурних, професійних, культурологічних), умінь (вербальної та невербальної комунікації, загальнокультурних та культурно специфічних) та ціннісних орієнтацій. Передбачаючи розвинену готовність особистості до участі в міжкультурній комунікації, зокрема на професійному рівні, міжкультурна компетентність розглядається як результат оволодіння загальнокультурною, лінгвістичною, ціннісно-смісловою, країнознавчою, соціокультурною та психологічною компетенціями. Як системна якість особистості між-

культурна компетентність виявляється у глибині знань та розумінні особливостей вербальної та невербальної поведінки, прийнятих у своїй та іншомовній культурі, у сталому інтересі до полікультурних цінностей, у сформованості умінь виступати в якості посередника між представниками різних культур, визначати причини порушень міжкультурної комунікації і долати комунікативні бар'єри, які можуть виникати через міжкультурні відмінності у різноманітних видах діяльності, використовувати країнознавчі та фонові знання про національні традиції, норми та цінності іншомовної культури.

У структурі міжкультурної компетентності вітчизняні та зарубіжні дослідники (М. Авдєєва, І. Бахов, Р. Бікітєєва, І. Плужник, С. Радул, О. Садохін, Н. Самойленко, Н. Янкіна та ін.) умовно виділяють певну кількість компонентів.

Загалом, міжкультурна компетентність фахівця з права передбачає комплекс розвинених складових, а саме: комунікативної, соціокультурної, мотиваційно-ціннісної та афективної, — які взаємопов'язані та в єдності забезпечують здатність людини успішно реалізовувати професійні функції в іншомовному середовищі.

Комунікативний компонент передбачає сформованість лінгвістичної, дискурсивної, лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетенцій. Лінгвістична компетенція забезпечує лексичну адекватність та граматичну коректність мовлення, виявляється у правильності формулювання думок та здатності розуміти інформацію, яка надходить від співрозмовника. Дискурсивна компетенція вимагає умінь вибудовувати висловлювання як одиниці мовлення і спілкування. Лінгвокраїнознавча компетенція визначає сукупність лінгвокультурних знань, умінь та навичок, засобів діяльності, якими має володіти фахівець для пізнання іншої культурної реальності та досягнення порозуміння у спілкуванні. Соціолінгвістична компетенція опирається на знання таких понять, як «діалект», «акцент», «діалектний континуум», «змішання діалектів», необхідних для належного сприйняття соціолінгвістичної картини світу. Загалом, розвинені комунікативні умінь дозволяють фахівцю повно, логічно, зв'язано, зрозуміло, лінгвістично правильно будувати свої висловлювання та розуміти мовлення інших людей.

Соціокультурний компонент виявляється в готовності та здатності партнерів до ведення конструктивного діалогу, враховуючи власну культуру і культуру партнера по спілкуванню, мовні норми (формальний, неформальний стилі, жаргон, професійну лексику та ін.), міжкультурні відмінності поведінкових ритуалів тощо. «Адекватна мовленнєва поведінка у будь-якому професійному форматі вимагає заволодіння навчальним контингентом не тільки системно-мовних знань, але й знання законів, звичаїв, національного менталітету країни, мова якої вивчається, допомагаючи їм таким чином брати участь у міжкультурній комунікації та діалозі культур» [7, с. 3]. Сформованість соціокультурних умінь дозволяє представникам різних культур розуміти один одного, поважати духовні й моральні цінності, мистецтво, тра-

диції, звичаї, толерантно й з повагою ставитися до них. Знання соціокультурних реалій своєї країни та загальнолюдських цінностей підвищує рівень загальної культури, ерудованості й освіченості фахівця, впливає на розвиток життєвих компетентностей.

Стратегічна компетенція наділяє людину уміннями й готовністю використовувати різні прийоми, тактики і стратегії вербального та невербального спілкування для досягнення взаєморозуміння відповідно до конкретної комунікативної ситуації та соціокультурних норм їх використання.

Мотиваційно-ціннісний або ціннісно-смісловий компонент характеризується сукупністю ціннісних орієнтацій та мотивів, які визначають поведінку індивіда в ситуаціях міжкультурного спілкування, реалізується в інтересі та ціннісному ставленні до іншої культури й мови, а також у розумінні мови як засобу відображення соціальних реалій та культурних цінностей.

Афективний або емоційний компонент виявляється у сформованості таких якостей, як міжкультурна сприйнятливість, толерантність, емпатія, здатність регулювати емоції та створювати позитивний фон спілкування, протистояти ксенофобії. «Толерантна поведінка — це якість особистості, що забезпечує здатність долати протиріччя і забезпечувати безконфліктне, неагресивне спілкування, не демонструвати екстремальні емоції, які блокують комунікацію, уникати нетерпимості, ворожості, негативних стереотипів, забобонів, ксенофобії, бути стриманим, етнокультурно сенситивним» [8, с. 228].

Міжкультурна компетентність є складним багатокомпонентним утворенням, яке впливає на результативність взаємодії в міжкультурному середовищі та виявляється в умінні добирати необхідні мовні та мовленнєві засоби з урахуванням соціокультурного контексту, використовувати на практиці знання культурних правил і категорій, що обумовлюють успішність міжкультурного спілкування.

Формування досліджуваної якості є актуальною проблемою сучасної освіти. «Мета формування міжкультурної компетентності полягає в досягненні такої якості мовної особистості, яка дасть їй можливість вийти за межі власної культури і набути властивостей медіатора культур, не втрачаючи власної культурної ідентичності» [9, с. 218]. Формування МК передбачає якісні зміни у ставленні студента до світоглядних доміант життя і процесу навчання у вищому навчальному закладі на основі становлення адекватної ціннісної картини світу, усвідомлення пріоритетної ролі діалогічного спілкування в просторі полікультурного буття, прагнення до оволодіння іноземною мовою на рівні функціональної грамотності, професійної успішності та життєвої необхідності [2; 10; 11; 12].

На перший план виходить розвиток у навчального контингенту пізнавальних мотивів з урахуванням наявного в них досвіду пізнавальної діяльності, їх кругозору, досвіду пізнавальної діяльності, внутрішніх спонукань. Мотивація до вивчення і розуміння інших культур

є одним із способів удосконалення процесу формування міжкультурної компетентності студентів [10, с. 18].

Вивчення психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що в підготовці фахівців до міжкультурної взаємодії обґрунтовується доцільність застосування особистісно-зорієнтованого, компетентнісного, системного, соціокультурного, андрагогічного, діяльнісного, культурологічного та інтеграційного підходів. Організацію навчально-виховного процесу необхідно здійснювати відповідно до принципів ціннісно-орієнтованого вивчення міжкультурних спільних і відмінних ознак, контрастивно-зіставного співвивчення іноземної та рідної мов, діалогічності, гуманізації міжособистісного навчального спілкування, етнографічності та фахової зацікавленості [3; 5; 13; 14].

У дисертаційних працях та публікаціях з проблеми дослідження (І. Бахов, О. Герасименко, О. Гончарова, О. Данищенко, О. Єфімова, А. Козак, І. Плужник, С. Радул, І. Сафонова, Н. Самойленко, А. Щербаківа, Н. Янкіна та ін.) визначаються та обґрунтовуються такі педагогічні умови формування міжкультурної компетентності студентів, як: розвиток потреби і готовності до здійснення іншомовної професійної комунікації з представниками інших культур; націленість навчально-виховного процесу на виховання полікультурного світогляду, що передбачає розвиток національної та інтернаціональної самосвідомості; цілісний розвиток навичок та умінь здійснювати професійно значущу міжкультурну вербальну та невербальну комунікацію за допомогою правильно дібраних комунікативних стратегій та тактик іншомовного спілкування; використання потенціалу фахових предметів для формування елементів міжкультурної компетентності з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності випускників вишів; використання навчально-методичних матеріалів (автентичних текстів професійного характеру, вправ, завдань, аудіовізуального матеріалу), які б знайомили студентів з нормами, правилами і стилями міжкультурної комунікації, з національними звичаями та ціннісними орієнтаціями представників різних культур, немовленнєвими національно-специфічними засобами комунікації в професійних контекстах; використання таких методів навчання, як аналіз професійних інцидентів, розв'язання професійно значущих проблемних ситуацій — кейсів, аналіз ситуацій професійної сенситивності, контекстне спостереження тощо; впровадження у навчальний процес тренінгів рефлексивності та емоційно-мовленнєвої сенситивності для розвитку афективної та мотиваційно-ціннісної складових міжкультурної компетентності майбутнього фахівця.

Важливим інструментом полікультурного розвитку майбутніх фахівців з права є іноземна мова — невід'ємний засіб входження особистості у світ іншомовної культури, інструмент пізнання у діалозі / полілозі культур, засіб інтеграції людини до нового суспільства та нової суспільної ситуації. «Всебічне оволодіння іноземною мовою студентами немовних спеціальностей сприятиме мобільності українських фа-

хівців у Європі та відповідатиме міжнародним уявленням щодо основних компетенцій сучасного фахівця, адже міжкультурне спілкування є не тільки полілогом у сфері культури, туризму, мистецтва, побуту тощо, а ще й комунікацією на певному професійному рівні» [4, с. 8].

Поєднуючи різні способи спілкування та форми суспільної свідомості, мова виступає основою комунікації. Вона акумулює фундаментальні культурно-історичні цінності людства та є показником розвитку суспільства.

У дисертаційних роботах та публікаціях (О. Гончарова, О. Коваленко, В. Комарницька, А. Маслова, С. Ніколаєва, Т. Олійник) обґрунтовується теза: між мовою та реальним світом стоїть людина, носій мови і культури. Саме людина сприймає та усвідомлює світ за допомогою органів відчуття, формує на цій основі уявлення про світ. Вони, у свою чергу, раціонально осмислюються в поняттях, судженнях та умовиводах, які можна передати іншим людям. Досвід показує, що перебудувати своє національне мислення значно важче, ніж вивчити ті чи інші лінгвістичні форми. Саме тому методичний принцип зв'язку викладання мови з вивченням культури країни її носіїв має принципове значення у процесі формування міжкультурної компетентності. Вищезазначені положення говорять про те, що формування належного рівня міжкультурної компетентності у майбутніх юристів неможливе без введення елементів культури у процес навчання іноземної мови. Вивчення матеріалу в аспекті діалогу культур забезпечує адекватне взаєморозуміння й духовне збагачення представників різних лінгвокультурних спільнот і вимагає пошуку нових технологій навчання іноземній мові як педагогічного засобу формування міжкультурної компетентності та духовного розвитку особистості студента. Культурологічна складова у змісті іншомовної підготовки сприяє формуванню свідомого та толерантного ставлення до культурних відмінностей, стимулює лінгвістичний, когнітивний та соціальний розвиток майбутнього правознавця.

Отже, формування МК майбутніх фахівців з права на заняттях з іноземної мови буде ефективним за умови реалізації викладачем полікультурної місії навчальної дисципліни. Основним принципом іншомовної підготовки повинен стати принцип взаємозбагачення сильними сторонами іншомовних культур зі збереженням власної самобутності та цілісності. Саме цей принцип лежить в основі міжкультурної комунікації, формування готовності до якої і визначає педагогічну сутність іншомовної підготовки юриста.

Аксіологічна позиція викладача іноземної мови щодо розвитку досліджуваної якості полягає в тому, щоб:

- розширювати комунікативний діапазон студентів за рахунок взаємодії з представниками інших культур;
- стимулювати інтерес до вивчення культурних та ментальних відмінностей носіїв мови;
- зосереджувати увагу студентів на тих сферах життєдіяльності, які максимально відрізняються від схожих у рідній культурі та мо-

жуть породжувати непорозуміння під час спілкування з носіями іншомовної культури;

— вчити не протиставляти, а порівнювати культурні відмінності, відмовляючись від поспішних оцінок та суджень, давати об'єктивну оцінку явищам культури іншого народу;

— виховувати толерантне ставлення до релігії, системи цінностей представників інших культур; розвивати готовність до прийняття нового способу мислення;

— сприяти розвитку аксіологічних установок особистості, збагачуючи їх універсальними та національно-специфічними цінностями своєї та інших культур.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що успішному розвитку міжкультурної компетентності та формуванню позитивного настрою на оволодіння іноземною мовою сприяють такі форми, методи та прийоми навчання, як: спеціальні програми підготовки студентів до міжкультурної взаємодії, методики розвитку критичного мислення, креативно-ціннісні технології, психолого-діагностичні тренінги, зокрема тренінги толерантності, навчальні проекти, драматизація, дебати, дискусії, рольові ігри, творчі проблемні завдання, професійні ситуаційні та інтерактивні завдання, метод інтерв'ю, технологія «Портфоліо», прийоми «Капсула культури», «Зіткнення культур», «Поведінка міжкультурного посередника», «Культурна адаптація» та ін.

Міжкультурна компетентність є однією з важливих складових професійної компетентності сучасного фахівця з права. Вона охоплює сукупність знань (знання рідної й іноземної культур, знання іноземної мови), умінь (використовувати адекватні стилі спілкування й ідентифікувати їх у ситуаціях міжкультурної взаємодії, інтерпретувати феномени комунікативної діяльності та поведінки з точки зору культурних детермінант, розуміти та дотримуватись основних принципів міжкультурної та міжособистісної комунікації, долати бар'єри, зумовлені культурними відмінностями, володіти стратегіями уникнення непорозуміння у спілкуванні) та психологічних особливостей (толерантне ставлення до представників інших культур, відмінностей у стилях поведінки та мисленні, звичаях і традиціях тощо, прагнення до взаєморозуміння через досягнення компромісу, усвідомлення залежності людського мислення від культурно обумовлених когнітивних схем, розуміння фактів іншої культури та здатність порівнювати їх з власним світоглядом і культурним досвідом).

Формування міжкультурної компетентності передбачає якісні зміни у ставленні студента до світоглядних домінант життя і процесу навчання в університеті на підставі становлення адекватної ціннісної картини світу, усвідомлення важливої ролі міжкультурного спілкування в освітньому, а надалі й професійному просторах.

Потреба у підготовці фахівців, готових до конструктивної взаємодії у сфері міжкультурної комунікації спрямовує педагогічну науку на пошук ефективних шляхів, форм та методів формування досліджуваної якості особистості.

Важливим інструментом полікультурного розвитку людини у процесі фахової підготовки є іноземна мова — невід’ємний засіб входження особистості у світ іншомовної культури, інструмент пізнання у діалозі / полілозі культур, засіб інтеграції людини до нового суспільства та нової суспільної ситуації. Засвоюючи кожен нову мову, людина розширює не тільки свій кругозір, але й межі свого світосприйняття та світовідчуття: будь-яка подія, як і будь-яке явище іншої культури, оцінюється людиною через призму прийнятих у рідному лінгвосоціумі культурних норм і цінностей. Входження у світ іншомовної культури передбачає зміну ціннісних орієнтацій особистості, системи ставлень до соціально-значимих артефактів — освіти, професії, мови, комунікації, традицій, норм та правил поведінки.

Значущими факторами у вивченні іноземної мови є усвідомлення проблем, що виникають під час міжкультурної комунікації, розуміння цінностей та загальноприйнятих норм поведінки представників інших культур.

Перспективними напрямками для подальших досліджень проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з права є вивчення зарубіжного досвіду розвитку досліджуваної якості у процесі іншомовної підготовки, розробка теоретичних положень щодо шляхів удосконалення умінь міжкультурної взаємодії. Ґрунтовної модернізації та удосконалення потребують типові навчальні плани, програми та навчально-методичні матеріали з огляду на міжкультурні інтеграційні процеси та фактори.

Список використаних джерел

1. Садохин А. П. Межкультурная компетенция и компетентность в современной коммуникации // *Общественные науки и современность*. 2008. № 3. С. 156–166.
2. Свиридон Р. А. Формирование межкультурной компетенции будущего специалиста в области мировой экономики средствами делового английского языка // *Инновационные образовательные технологии в преподавании иностранных языков : сб. научн. тр. II Международной летней школы для молодых исследователей*. Томск : Изд-во ТГПУ, 2005. С. 72–84.
3. Бахов І. С. Формування професійної міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2011. 22 с.
4. Гончарова О. А., Маслова А. В. Формування міжкультурної компетентності студентів немовних спеціальностей в процесі навчання іноземної мови // *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогіка. 2010. № 5. URL : <https://goo.gl/2Wqibq>.
5. Самойленко Н. Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. К.; Севастополь : Рібест, 2013. 411 с.
6. Янкина Н. В. Формирование межкультурной компетентности студента университета : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Оренбург, 2006. 360 л.

7. Бушейко П. Н., Любанец И. И. Формирование межкультурной компетентности в процессе обучения иностранным языкам // RASTUDENT. RU. 2014. № 4. URL : <https://goo.gl/9f8kma>.
8. Плужник И. А. Основные компоненты моделирования процесса формирования иноязычной межкультурной коммуникативной компетенции в вузовском гуманитарном образовании // Педагогическое образование в России. 2016. № 12. С. 225–230.
9. Елизарова Г. В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. СПб., 2001. 371 л.
10. Бикитеева Р. Р. Формирование межкультурной компетентности студента: лично-смысловой аспект : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2007. 21 с.
11. Казакова О. В. Формирование межкультурной компетенции учащихся старших классов (на примере иностранного языка) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Нижний Новгород, 2007. 22 с.
12. Литвиненко Е. Ю. Формирование межкультурной компетенции в процессе обучения иностранным языкам в техническом вузе // Известия Южного федерального университета. Технические науки. 2013. № 7. С. 243–247. URL : <https://goo.gl/wdZMVY>.
13. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Х., 2010. 23 с.
14. Козак А. В. Формування готовності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин до міжкультурної комунікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2011. 243 арк.

*Рекомендовано до друку кафедрою мовознавства
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 11 від 9 червня 2017 року)*

Надійшла до редакції 10.06.2017

Рембач О. А. Формирование межкультурной компетентности будущих правоведов в процессе иноязычной подготовки

Обосновывается актуальность формирования межкультурной компетентности в системе высшего образования, определяется роль и место межкультурного развития специалистов по праву. Анализируются особенности и педагогические условия развития межкультурной компетентности будущих правоведов в процессе иноязычной подготовки. Уточняется сущность понятия «межкультурная компетентность», раскрывается содержание ее структурных компонентов. Межкультурная компетентность специалиста по праву — это интегративное профессионально личностное, способное к саморазвитию качество, обеспечивающее успех в решении задач межкультурной коммуникации, адаптации и самореализации специалиста в иноязычном обществе. Исследуемое качество предусматривает комплекс развитых составляющих, а именно: коммуникативной, социокультурной, мотивационно-ценностной и аффективной, — которые взаимосвязаны и в единстве обеспечивают способность человека успешно реализовывать профессиональные функции в иноязычной среде. В подготовке специалистов к межкультурному взаимодействию обосновывается целесообразность применения личностно-ориентированного, компетентностного, системного, социокультурного, андрагогического, деятельностного, культурологического и интеграционного подходов. Организацию учебно-воспитательного процесса необходимо осуществлять в соответствии с принципами ценностно-ориентированного изучения межкультурных общих и отличительных признаков, контрастно-сопоставительного изучения иностранного и родного языков, диалогичности, гуманизации межличностного учебного общения, этнографичности и профессиональной заинтересованности. Важным инструментом поликультурного развития будущих специалистов по праву является иностранный язык — неотъемлемое средство вхождения личности в мир иноязычной культуры, инструмент познания в диалоге / полилоге культур, средство интеграции человека к новому обществу и новой общественной ситуации. Успешному развитию межкультурной компетентности и формированию позитивного настроения на овладение иностранным языком способствуют такие формы, методы и приемы обучения, как: специальные программы подготовки студентов к межкультурному взаимодействию, методики развития критического мышления, креативно-ценностные технологии, психолого-диагностические тренинги, в частности, тренинги толерантности и рефлексивности, учебные проекты, драматизация, дебаты, дискуссии, ролевые игры, творческие проблемные задачи, профессиональные ситуационные и интерактивные задания.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, компетентность, межкультурная компетентность, иноязычная подготовка.

Rembach, O. O. Development of Future Lawyers Intercultural Competence in Foreign Languages Training

The article substantiates the urgency of forming intercultural competence of high school graduates. It defines the role and place of intercultural competence in professional education of future lawyers. The article deals with the analysis of the main features and pedagogical conditions of developing the above mentioned quality in foreign languages training. The article reveals the essence of the concept of «intercultural competence», describes the content of its structural components. The intercultural competence of a specialist in law is an integrative professional personal, capable of self-development quality that ensures success in solving the problems of intercultural communication, adaptation and self-realization of a specialist in a foreign-speaking society. The investigated quality involves a complex of developed components, namely: communicative, sociocultural, motivational, value and affective, which are interconnected and in unity provide the ability of a person to successfully implement professional functions in a foreign environment. In the preparation of specialists for intercultural cooperation, the feasibility of applying personal-oriented, competence, systemic, sociocultural, andragogical, activity, culturalurological and integration approaches is substantiated. The organization of the educational process must be carried out in accordance with the principles of value-oriented study of intercultural common and distinctive features, contrastive comparative co-teaching of foreign and native languages, dialogue, humanization of interpersonal learning, ethnographic and professional interest. Foreign language is regarded as an important tool for multicultural development of future lawyers. It is an integral means of entering the person into the world of foreign language culture, an instrument of knowledge in the dialogue / polylog of cultures, a means of integrating a person into a new society and a new social situation. The following forms, methods and techniques of learning contribute to the successful development of intercultural competence and formation of a positive mood for learning a foreign language: special programs for preparing students for intercultural cooperation, methods for developing critical thinking, creative and valuable technologies, psychological and diagnostic trainings, in particular, tolerance and reflection training, educational projects, dramatization, debates, discussions, role playing, creative problem tasks, professional situational and interactive tasks.

Keywords: intercultural communication, competence, intercultural competence, foreign languages training.

